

Отримано

7.02.2026 р.

Голові спеціалізованої

вченої ради

ДФ 26.133.103

д. н. н., проф. Петровичко Л.В.

Голові спеціалізованої вченої ради

ДФ 26.133.103

у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка, доктору
педагогічних наук, професору, професору
кафедри соціальної педагогіки та
соціальної роботи факультету психології,
соціальної роботи та спеціальної освіти
Петровичко Жанні Василівні

Рецензія

Карпенко Олени Георгіївни, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка на дисертаційну роботу Мартинюк Яни В'ячеславівни «Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій», поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 231 «Соціальна робота», галузь знань 23 Соціальна робота.

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Актуальність дослідження теми волонтерства в Україні посилена його значущістю в умовах сучасних викликів, пов'язаних з повномасштабною війною. Волонтерський рух в Україні має глибокі історичні корені, що сягають традицій взаємодопомоги та громадянської активності. Розвиток волонтерства активізувався після здобуття незалежності, особливо у періоди суспільних криз та національних катастроф. В Україні розвиваються різноманітні форми волонтерської діяльності, включаючи гуманітарну допомогу, освітні програми, медичну допомогу та екологічні ініціативи. Важливу роль відіграють волонтерські організації, які координують та підтримують діяльність волонтерів, забезпечуючи ефективну реалізацію проектів.

Волонтерство є важливим інструментом підтримки та розвитку суспільства, що сприяє зміцненню соціальної згуртованості, підвищенню рівня громадянської активності та покращенню якості життя. Наукові дослідження в цій галузі допомагають краще зрозуміти механізми та ефекти волонтерської діяльності, сприяючи її подальшому розвитку та удосконаленню. Крім того, волонтерство як соціальний феномен потребує не лише самовіддачі, а й фахової підготовки, здатності швидко адаптуватися до складних обставин і вміння працювати в умовах високого ризику. Відтак, волонтерство є важливим інструментом соціальної підтримки та допомоги. Воно сприяє зміцненню громадянського суспільства, розвитку соціальної відповідальності та активної громадянської позиції. Підтримка волонтерських

ініціатив з боку держави, бізнесу та громадських організацій є необхідною для їх успішного розвитку та реалізації. Волонтерство – це не лише про допомогу іншим, але й про саморозвиток, моральне задоволення та особистий внесок у покращення світу.

Волонтерство в умовах територіальної громади має значний потенціал для зміцнення громадянського суспільства, вирішення соціальних проблем та сприяння стійкому розвитку країни. Подальше дослідження та підтримка волонтерського руху є необхідними для його ефективного функціонування та зростання.

Основними викликами для волонтерського руху в Україні є обмеженість фінансових ресурсів, недостатня підтримка з боку держави, а також психологічні та емоційні навантаження на волонтерів. Необхідність удосконалення законодавчої бази та створення сприятливих умов для розвитку волонтерства є ключовим завданням для подальшого зміцнення цього руху.

Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол №13 від 13 червня 2023 р.), вченою радою Факультету психології, соціальної роботи та спеціальної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка (протокол № 7 від 16 червня 2021 р.), вченою радою Київського столичного Університету імені Бориса Грінченка (протокол № 6 від 22 червня 2023 р.)

Наукова новизна результатів дисертації.

Наукова новизна результатів дисертації Мартинюк Яни В'ячеславівни незаперечна, вона зумовлена тим, що авторкою *вперше*: введено в науковий обіг поняття «територіальні громади, постраждалі від воєнних дій», під яким розуміються адміністративно-територіальні одиниці, що зазнали прямих або опосередкованих наслідків збройного конфлікту (фізичних руйнувань, гуманітарних втрат, економічного занепаду, тимчасової окупації чи ведення бойових дій), що призводить до порушення усталених соціальних зв'язків, зростання потреб населення у соціальній підтримці та об'єктивну необхідність цілеспрямованої організації волонтерської діяльності в межах системи соціальної роботи в територіальних громадах; розроблено авторську класифікацію територіальних громад за рівнем воєнного впливу, побудовану на поєднанні наявних наслідків воєнних дій, соціального навантаження та ресурсних обмежень громади, що безпосередньо визначає специфіку організації й забезпечення волонтерської діяльності в різних типах громад (тимчасово окуповані; деокуповані; значно або повністю зруйновані; громади-реципієнти внутрішньо переміщених осіб; громади «сірої зони»; громади в районі активних бойових дій; громади, що перебували в оперативному оточенні); запропоновано систему індикаторів розвитку територіальних громад, для врахування їх структурних та соціальних відмінностей волонтерської діяльності в різних типах громад, зокрема: рівня розвитку місцевого самоврядування та співпраці громади з владою щодо підтримки та координації волонтерських ініціатив; згуртованості, довіри та активності

мешканців у процесі волонтерської взаємодії; ресурсності територіальної громади для реалізації волонтерських програм; життєздатності громади як середовища волонтерської активності; готовності мешканців і локальної влади до дій з організації та підтримки волонтерської діяльності; виокремлено й систематизовано та експериментально перевірено організаційно-методичні умови забезпечення волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій, а саме: створення та функціонування координаційного осередку волонтерської діяльності; здійснення навчання й супроводу лідерів волонтерських груп; запровадження системи моніторингу та оцінювання волонтерської діяльності; розроблено критерії оцінювання результативності волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій, які застосовуються для визначення дієвості організаційно-методичних умов її забезпечення та враховують рівень участі мешканців, ефективність координаційних процесів, сталість волонтерських ініціатив та їхній вплив на відновлення громади; *уточнено*: зміст поняття «волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій», що трактується як добровільна, безоплатна, суспільно корисна діяльність волонтерів, спрямована на підтримку населення та відновлення життєдіяльності громади, подолання соціальних, психологічних і гуманітарних наслідків війни, а також посилення її соціальної згуртованості й резильєнтності; *подальшого розвитку набули*: теоретичні засади волонтерської діяльності у контексті соціальної згуртованості, сталого розвитку та інтеграції волонтерських практик у систему життєдіяльності територіальних громад, з урахуванням їхніх трансформацій у воєнний і післявоєнний періоди.

Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, підтверджується результатами дослідження, здійсненого Мартинюк Яною Вячеславівною, і в цілому не викликає сумнівів.

Дисертантка обґрунтувала вибір теми, визначила мету, завдання, методи дослідження. Зміст роботи логічний і послідовний. Структура дисертації чітка, усі її частини спрямовані на досягнення поставленої мети.

Кваліфікаційним є застосування комплексу взаємопов'язаних методів наукового пошуку. Аналіз дослідження свідчить, що дисертантка чітко сформулювала основні положення та висновки проведеного дослідження, отримала результати, які мають теоретичне і практичне значення.

Практичне значення дослідження полягає у впровадженні організаційно-методичних умов забезпечення волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій щодо посилення соціальної підтримки населення завдяки активізації волонтерського потенціалу громад, удосконаленню координації волонтерської діяльності та взаємодії між громадою, місцевою владою і громадським сектором.

Розроблено індикатори розвитку громад, критерії оцінювання результативності волонтерської діяльності та авторська класифікація

територіальних громад за рівнем воєнного впливу становлять практичний інструментарій, який може бути використаний фахівцями державних установ і громадського сектору для аналізу стану громади та її ресурсних можливостей, організації й здійснення волонтерської діяльності у сфері соціальної підтримки населення.

Матеріали дисертації пройшли необхідну апробацію, обговорювалися автором на 18 наукових і науково-практичних конференціях різного рівня: 10 міжнародних та 8 всеукраїнських, науково-практичних конференціях.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Здобуті результати дослідження можна використовувати у діяльності фахівців соціальної роботи, спеціалістів соціальних служб, інших фахівців соціальної сфери; закладами вищої освіти при розробленні змісту освітніх компонентів для студентів спеціальності 231 «Соціальна робота», освітньо-професійних програм «Соціальна робота» та «Соціальна педагогіка».

Результати дослідження було впроваджено в роботу закладів, які надають соціальні послуги: Харківський обласний центр соціальних служб (акт про впровадження № 1732/07 від 28.10.2024); ГО «Ла Страда – Україна» (довідка про впровадження № 1493 від 30.09.2023); Міжнародна організація HealthRight (акт про впровадження № 1942 від 18.08.2024); МБФ «Українська фундація громадського здоров'я» (довідка про впровадження № 1563/4 від 17.04.2024).

Отриманню достовірних результатів сприяв ретельний аналіз відповідних джерел, включаючи монографії, дисертації, статті в професійних періодичних виданнях, а також апробаційні матеріали як українських, так і зарубіжних дослідників.

Таким чином, ми вважаємо, що наукові положення та висновки є теоретично обґрунтованими та надійними. Не було виявлено жодних фактів, які б підтверджували недостовірність інформації, представлено в дисертації.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності

У дисертації Мартинюк Яни В'ячеславівни визначені завдання були виконані на високому рівні, що свідчить про її глибоке розуміння предмета дослідження та вміння ефективно працювати в сфері соціальної роботи. Авторка чітко сформулювала мету дослідження, вона вдало обрала методи, які найкраще відповідали специфіці досліджуваної теми, що дозволило досягти значущих результатів.

Представлений текст наукової праці наочно демонструє, що Мартинюк Яни В'ячеславівни не лише володіє теоретичними методами дослідження, а й вдало використала емпіричний матеріал на практиці. Її вміння інтегрувати теоретичні знання з практичними навичками свідчить про високий рівень підготовки та готовності до самостійної наукової діяльності.

Зазначене вище підтверджує, що Яна В'ячеславівна успішно набула необхідних теоретичних знань, умінь і навичок, які є вкрай важливими для

розвитку її як самостійного науковця.

Ми вважаємо, що наукові завдання, що були поставлені, виконані на високому методологічному рівні. Це підтверджує глибоке розуміння здобувачкою теорії досліджуваної проблеми та відповідних методів наукового пошуку. Мартинюк Яна В'ячеславівна проявила себе як самостійний науковець, яка оволоділа всіма необхідними теоретичними уміньми та практичними навичками, що відповідають рівню доктора філософії.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Матеріали дисертації висвітлено в 17 наукових працях, з них 10 – одноосібні, 7 у співавторстві. Зокрема: 6 статей (з них 2 у співавторстві) у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 11 наукових публікацій (з них 5 у співавторстві), у яких додатково висвітлено результати дисертації.

Аналіз змісту публікацій засвідчує, що наукові положення та отримані результати проведеного дослідження, певною мірою представлено у друкованих наукових працях.

7. Структура та зміст дисертації. Зміст дисертаційної роботи відповідає усталеним вимогам. У *вступі* обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, представлено його методологічний апарат; охарактеризовано методи дослідно-експериментальної роботи та експериментальну базу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів; надано інформацію щодо впровадження та апробації результатів дослідження.

У *першому розділі «Теоретичні засади волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій»* – проаналізовано теоретичні аспекти територіальної громади; окреслено сучасну специфіку територіальної громади як об'єкта соціальної роботи; розглянуто наукові підходи до розуміння територіальної громади; визначено чинники, які активізують мешканців територіальних громад, постраждалих від військових дій; з'ясовано особливості інтеграції громади в управління громадою.

За результатами дослідження авторкою встановлено, що *територіальні громади постраждали від воєнних дій* – це адміністративно-територіальна спільнота мешканців, що функціонує в умовах прямих або опосередкованих наслідків збройного конфлікту (фізичних руйнувань, гуманітарних втрат, демографічних змін, порушення соціальної інфраструктури та систем життєзабезпечення) і водночас виступає активним суб'єктом соціального відновлення, мобілізації внутрішніх ресурсів та самоорганізації з метою подолання кризових наслідків війни.

Як підсумок, авторкою виявлено *виклики для територіальних громад, які постраждали від воєнних дій*: скорочення фінансування територіальних громад під час воєнного стану; труднощі в наданні соціальних послуг; недостатнє забезпечення кадрами територіальних громад постраждалих від воєнних дій; потреба у відбудові та відновленні зруйнованих або частково

розбитих об'єктів; підтримка та допомога особам які постраждали від російської агресії; потреба безпеці мешканців територіальної громади; відновлення або налагодження логістичних шляхів; демографія; налагодження комунікації та співпраці тощо.

За результатами узагальнених концептуальних підходів, Мартинюк Яною В'ячеславівною подається авторське визначення, що *«волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій»* – це добровільна, безоплатна, суспільно корисна діяльність волонтерів, спрямована на підтримку населення та відновлення життєдіяльності громади, подолання соціальних, психологічних і гуманітарних наслідків війни, а також посилення її соціальної згуртованості й резильєнтності.

У другому розділі – *«Практика волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій»* – проведено комплексний аналіз практики волонтерської діяльності; виявлено основні чинники, що стримують ефективність волонтерської діяльності: відсутність системного управління, нестача підготовлених лідерів волонтерських груп, нерівномірне залучення мешканців, емоційне перевантаження волонтерів; здійснено порівняльний аналіз вітчизняного та міжнародного досвіду та уточнено, що ефективність волонтерської діяльності можливе лише за умови її організаційно-методичного забезпечення, орієнтованого на потреби конкретної громади.

У третьому розділі – *«Апробація організаційно-методичних умов забезпечення волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій»* – висвітлено хід та методику емпіричного дослідження (пілотний, констатувальний, формувальний та контрольний етапи); визначено сукупність організаційно-педагогічних умов забезпечення волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій (створення та функціонування координаційного осередку волонтерської діяльності; навчання та супровід лідерів волонтерських груп; запровадження системи моніторингу та оцінювання волонтерської діяльності); впроваджено системи моніторингу та оцінювання волонтерської діяльності, що дозволяє аналізувати не лише кількісні, а й якісні зміни у життєдіяльності громади; виокремлено, розроблено та обґрунтовано авторську Комплексну тренінгову програму *«Соціальна підтримка територіальних громад, постраждалих від воєнних дій»*; сформовано розуміння щодо етапів впровадження Комплексної тренінгової програми *«Соціальна підтримка територіальних громад, постраждалих від воєнних дій»* (підготовка лідерів волонтерських груп); діагностика (оцінка громадою своїх потреб); організація (організація волонтерських груп); прогнозування (написання волонтерських ініціатив); впровадження (реалізація волонтерських ініціатив); оцінювання (оцінка виконаної роботи);

Наукові результати, отримані Мартинюк Яни В'ячеславівни, базуються на ґрунтовному аналізі проблеми, використанні адекватних підходів до їх вирішення, опрацюванні значного матеріалу наукових джерел, власній

авторській науковій позиції.

Додатки переконливо ілюструють зміст ґрунтовного наукового дослідження щодо вирішення поставлених завдань на початку експерименту на різних етапах наукової роботи.

Дисертаційна робота Мартинюк Яни В'ячеславівни є завершеним та цілісним дослідженням.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Висловлені в дисертації положення та ідеї є самостійними, ретельно обґрунтованими, добре продуманими, експериментально перевіреними та оригінальними.

Аналіз тексту свідчить про повне дотримання здобувачкою принципів академічної доброчесності.

9. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом, дисертаційне дослідження Мартинюк Яни В'ячеславівни «Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій» за формальними ознаками відповідає встановленим вимогам.

Водночас вважаємо за необхідне звернути увагу на деякі аспекти, що потребують обговорення або уточнення:

1. У науковій новизні дослідження авторкою зазначається, що «вперше охарактеризовано критерії оцінювання результативності волонтерської діяльності у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій...». Вважаємо за необхідне зазначити, що потрібно було б уточнити, про які саме критерії йде мова.

2. При розгляді питання щодо впровадження моделі організації волонтерської діяльності у територіальних громадах на с.125, ви зазначаєте, що «...важливим етапом є моніторинг і оцінка лідерами волонтерських груп їхньої діяльності...». Було б доцільно уточнити як саме повинен відбуватися моніторинг та які критерії оцінювання слід використовувати для визначення ефективності волонтерської діяльності в територіальних громадах.

3. Здобутками рецензованої роботи є Комплексна тренінгова програма «Соціальна підтримка територіальних громад, постраждалих від воєнних дій», розроблена з метою підвищення рівня волонтерській діяльності в територіальній громаді. Однак, на нашу думку, представлена комплексна програма мала б більш практичне значення, якби авторка детальніше описала, які форми та методи були найбільш ефективними щодо забезпечення кожної організаційно-методичної умови.

4. У висновках варто було б ґрунтовніше узагальнити методологію емпіричного дослідження та вказати отримані числові показники, які доводять валідність отриманих результатів. Також, було б цінним для практики соціальної роботи визначити перспективи щодо стимулювання розвитку волонтерської діяльності в територіальній громаді, залучення громади до участі у волонтерських ініціативах; визнання їхніх здобутків

тощо.

Висловлені зауваження не позначаються на загальній позитивній оцінці виконаної роботи.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей.

На основі вивчення поданої роботи можна дійти висновку, що дисертація «Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій», відповідає вимогам галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота. Це твердження ґрунтується на кількох ключових аспектах.

По-перше, актуальність теми дисертації є безсумнівною, оскільки соціальну значущість такої діяльності важко оцінити, оскільки вона відіграє ключову роль у збереженні територіальних громад, а також в подальшій відбудові, адаптації та відновленні суспільства після завершення конфліктів. Дослідження, що зосереджуються на проблемі волонтерської діяльності, сприяють формуванню нових теоретичних аспектів формування волонтерського руху в Україні, що свідчить про його важливість як інструменту соціальної підтримки та розвитку.

По-друге, сучасний методологічний рівень виконання роботи свідчить про використання новітніх підходів та методів дослідження, що дозволяє отримати об'єктивні результати. Це підкреслює високий професіоналізм здобувачки, яка продемонструвала вміння інтегрувати різні методології у своєму дослідженні.

По-третє, новизна концептуальних ідей, представлених у дисертації, відкриває нові перспективи для подальших досліджень у сфері соціальної роботи. Вона не лише доповнює існуючі знання, але й пропонує інноваційні рішення для підвищення ефективності волонтерських програм серед студентів.

По-четверте, обґрунтованість наукових положень, що містяться в дисертації, підтверджується аналізом емпіричних даних і теоретичних засад, що забезпечує надійність отриманих результатів. Ця обґрунтованість робить представлені висновки більш вагомими та значущими для практики.

Практичне значення отриманих результатів підкреслює їх можливість застосування в реальних умовах волонтерської діяльності, що робить дослідження корисним для фахівців у галузі соціальної роботи, освітян та працюючих у волонтерських програмах територіальних громад.

Таким чином, враховуючи всі вищезазначені аспекти, можна з упевненістю стверджувати, що дисертація відповідає науковим стандартам і робить вагомий внесок у розвиток галузі 23 Соціальна робота, спеціальності 231 Соціальна робота.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам.

Дисертація Мартинюк Яни В'ячеславівни та наукові публікації, в яких

висвітлено її наукові результати, виконано на високому науковому рівні з дотриманням академічної доброчесності.

Мартинюк Яна В'ячеславівна на високому рівні оволоділа методологією наукової та педагогічної діяльності, набула теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Здобувачка вільно володіє матеріалом.

Дисертація Мартинюк Яни В'ячеславівни на тему «Волонтерська діяльність у територіальних громадах, постраждалих від воєнних дій», подана на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 23 Соціальна робота за спеціальністю 231 Соціальна робота, є завершеною, самостійною роботою, що містить науково обґрунтовані результати, актуальність, наукову новизну, теоретичне та практичне значення і відповідає п.п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 р. за № 155/30023.

Рецензент:

Доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи факультету психології
соціальної роботи та спеціальної освіти
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Олена КАРПЕНКО

